

UUED EESTI OOPERID, MIS POLE JUSTKUI „PÄRIS“ OOPERID

Timo Steineri ja Jüri Reinvere teostest

ANNELI REMME

JMK 2004 nr 6

Lühiooper „Kosjas“.

Muusika **Timo Steiner**, libreto **Andrus Kivirähk**, dirigent **Aivo Välja**, lavastaja **Peeter Volkonski**, kunstnik **Hardi Volmer**. Osades: **Heli Veskus**, **Riina Airene**, **Rauno Elp**, **Rostislav Gurjev**, **Priit Volmer**, **Väino Aren**, **Mati Palm**.

Esietendus Rahvusooperis „Estonia“ 19. veebruaril 2004.

lavaline teostus **Tarvo Hanno Varres** ja **Ardo Ran Varres**. Näitlejad: **Aarne Üksküla**, **Anne Reemann**, **Andres Raag**, **Marko Matvere**, **Janika Hirvi**. Osalevad Eesti Filharmoonia Kammerkoori lauljad ja NYDD Ensemble.

Esietendus Tallinna Linnateatri Hobuveski saalis 16. aprillil 2004.

Radiofooniline ooper „Vastaskallas“.

Muusika, teksti ja taustade seos **Jüri Reinvere**; libreto **Jüri Reinvere** ja **Tamur Tohver**; tekstilavastus **Tamur Tohver**; lava-ruumi kujundus **Tarvo Hanno Varres**;

Kui soovi on, võib unistada sellest, kuidas Eestis kasvab Tambergile ja Kangrole järele uus ooperikirjutajate põlvkond. Aasta 2004 talvel ja kevadel on juba välja tulnud kaks uut ooperi-

Steineri–Kivirähi–Volkonski–Volmeri „Kosjas“ pilab muu hulgas eesti rahva telekultust, eriti kõrgendatud huvi „rikkaid ja ilusaid“ demonstreerivate saadete vastu.

nimelist teost ning selle ajakirjanumbri ilmumise aegu on tõenäoliselt esieten-
dunud ka kolmas – **Helena Tulve** „It’s
getting so Dark“. Veebruaris jõudis
Rahvusoperis „Estonia“ publiku ette
Timo Steineri lühiooper „Kosjas“, Eesti
Muusika Päevade ajal aprillis **Jüri Rein-
vere** radiofooniline ooper „Vastaskal-
las“. Kõik kolm autorit kuuluvad vanu-
seklassi „pluss-miinus kolmkümmend“
– parajalt kogemustega, parajalt poolel
teel.

Järgnevalt võrdlen mõne märgusõna
all Steineri „Kosja“ ja Reinvere „Vastas-
kallast“.

Žanrimääratlus

Ei „Kosjas“ ega ka „Vastaskallas“ ole
„päris“ ooperid selle traditsioonilises
mõttes. Muusika osatähtsus tervikus on
selleks mõlemas liiga väike, eriti Rein-
vere puhul. Võiks määratleda nii „Kos-
jas“ on koomiline ooper, milles muusika
on esmajoones loo ja lavastuse illustree-
rija, ilmestaja ja rõhkude lisaja. „Vastas-

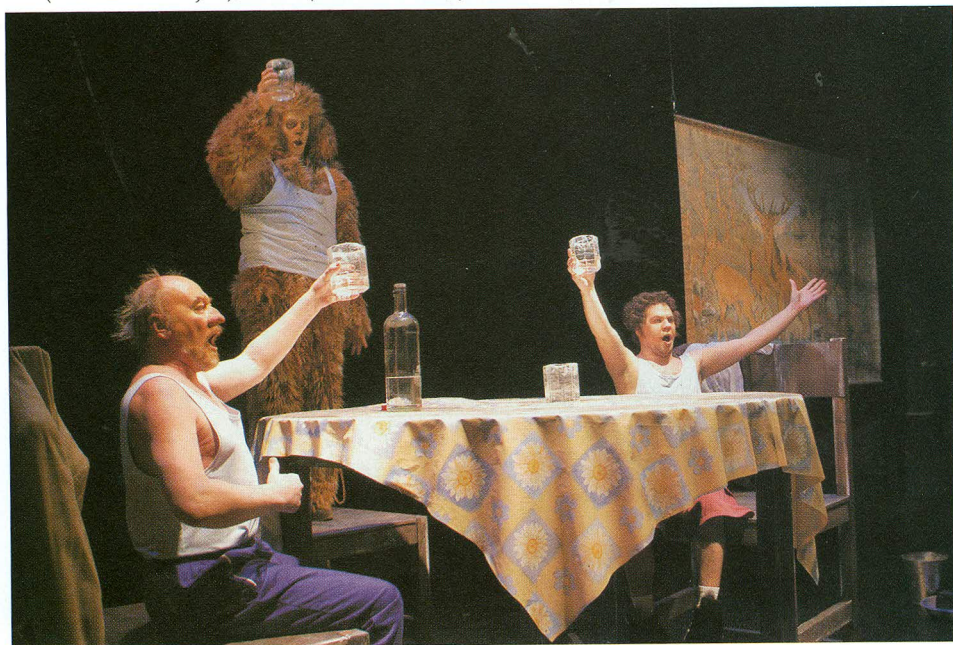
kallas“ kujutab endast *performance* iga
kuuldemängu, kus ooperilt tava järgi
oodatavat lauluhäält on ülivähe ning,
nagu raadiost kuulates, meile ei näidata
ühtegi tegelast.

Teema

„Kosjas“: vildakad tottrad inimsuh-
ted, alkoholism, n-ö alamkihi eluproosa
ja kättesaamatu elustandardiga iidolite
kummardamine. Lauskaasaeg laval,
ühiskonnakriitika meie ümber nüüd ja
praegu toimuva kohta. Naljakalet näida-
tud kurb elu, mida elavad paljud reaalsed
inimesed meie ümber. Aga ooperi
tegijad ei naeruväärista kellegi mate-
riaalset halbolu, vaid suure osa eesti
rahva ravimatut viinahaigust, mittemi-
dagitegemist ja abi ootamist „väljast“
või „kõrgemalt“ poolt.

„Vastaskallas“: tuttav Reigi õpetaja
lugu, armastuskolmnurk Eesti väike-
saare pastoraadis. Arhiivimaterjalile ja
Aino Kallase kirja pandule toetuv aja-
looline süžee.

Tavaline nähtus eesti elus – viin kui kõigekõrgem. Laua ümber (vasakult) isa Vello
(Rostislav Gurjev), Koer (Priit Volmer) ja Lembo (Rauno Elp).

Harri Rospu fotod

Muusika

Steineri kosjaloos esitavad ooperisolistid ja teatri orkester lahedas kerges keeles muusikat, mida laval toimuvast haaratuna sageli ei märkagi. Muusika on teksti tugi, milles tähelepanu tõmbavad tsitaadid klassikutelt ja veenab „Viinalaulu“ groteskne jõud. Midagi isikupärast Steineri muusikas ei ole, kui mitte öelda, et Steineri isikupära seisneb selle puudumises. Või siis, et tema autoristiil on krooniline lihtsa nalja tegemine publikule, mille värske esindaja on ka Eesti Muusika Päevadel ette kantud „Kompositsioon“ keelpillikvartetile. Ei julge väita, et Steineri muusika pimekuulamisel ära tunneks, aga vist ei ajaks ka kellegagi segamini.

Reinvere Reigi õpetaja lugu on, nagu juba öeldud, peamiselt kuuldemäng, näitlejate lindile loetud tekst. Helilooja lisatu – eelkõige elektrooniline pluss näpuotsaga akustilist – on heliline „kate“, meeolelu toetaja ning stseenide vahele distantsi loov või neid siduv intermedium. Oma kohal on keskkonnahe-

lid, vihma- ja merepuudust loos ei ole. Isikupärast helikäsitlust „Vastaskaldas“ ei kuulnud – halb üllatus.

Kujundus, vihjetega lavastusele

„Kosjas“ stiliseerib teatri sametkardinate raamistuses keskkonda, kuhu ükski TMK eksemplar ei satu. Teatriks on tehtud hea sotsiaalministri halva unenäo maailm – vaene, viinane, asotsiaalne. Samas kohati hüperaktiivne, mille lauljad ootamatult hea „halva stiili“ tunnetusega välja mängisid. Odav olme, kostüümideks väljaveninud maikad ja kummikud, kujunduslik boonus on kitseperekonnaga vaip seinal. Laval on sürrealismi vaimus paigast nihutatud mõõtmets laud ja toolid kui troon viinakultuse viljelemiseks – mujalgi nähtud võte, aga siin sisuliselt väga oma kohal. Ka videokujundus on taibukas: „Vallatute kurvide“ kihutav mootorras nagu unistuste kehastus, ja salvestus vabariigi aastapäeval väljavalitud seltskonda kätlevast presidendipaarist kui televiisori- ja *show*-kultuse sümbol.

Reinvere „Vastaskaldast“ jääb parimas mõttes meelde Tallinna Linnateatri Hobuveski saali interjööri, millesse Tarvo Hanno Varres lõi maagilise atmosfääri.

Tarvo Hanno Varrese foto

„Vastaskalda“ kujunduses vaatab publik tõtt ajatute absoluutsete sümbolitega, tule ja veega. Sõna otseses mõttes vaatab kütünlaleeki ja vette, sest kuuldemängu visuaalne lavastus koosneb peamiselt vee värelemisest madalates vanides, mille ümber paar korda toimub vaikne asjalik inimtegevus. Loo visuaalne osa on üles ehitatud ruumile, kunagise hobuveski interjööri. See ruum mõjub iseeneses ning kõik sellesse lisatu on läbimõeldult askeetlik.

Ajatus – aegumine

Ooper oleks traditsiooniliselt justkui midagi, mis kestab läbi sajandite. Eelkõige tänu meeldejäävale muusikale. „Kosjas“ ajatusele ei pretendeeri. Ta kujutab olukorda praeguses Eestis viisil, mis küll üldistab teatud inimtüüpe ja mõtteviisi, aga ei tee seda põhimõttel „samasugused inimsuhted ja probleemid eksisteerivad igal ajal ja igas kohas“. Kümne-kahekümne aasta pärast vaataks seda lugu võib-olla nagu praegu (ei vaataks) televiisorist „Kitsast kinga“, mille naljad olid naljakad omas ajas. Ka „Ärapanijat“ ei oleks ju mõttekas kolme tehooaja pärast terves pikkuses kordama hakata. Asi, mis aegub, aga on aus.

„Vastaskallas“ näib sisaldavat prentensiooni ajatusele: tõlgendus ammu klassikaks saanud loost, milles põhiline on justkui igal ajal võimalike inimsuhte ja (sise)konfliktide temaatika. Kümne aasta pärast võiks seda raadiost kuulata kui retrona mõjuva helikujundusega kuuldemängu.

Mis meelde jääb?

„Kosjast“ jääb mällu hulk põhjendatud irooniat eesti rahva aadressil; „suure ooperi“ lauljate kehastumine madalaks peetavate vajaduste ja instinktidega kaltsukarahvaks; „haisuteatri“ potentsiaal; ning teadlik stiliseeritud maitsetus ja argisus riigi ajaloos nii tähtsa teatri laval.

„Vastaskaldast“ jääb meelde ruumi ja napi kujunduse koosmõjus sündiv atmosfäär; teose piinav pikkus, vähene uudsus ja kõitvus.

Kellele ja milleks?

„Kosjas“ on irooniarohke meelelahutus kõigile, kes suudavad ja tahavad nautida ühiskonna kipakate külgede naljakaks üldistamist, ning seda, et lugu „korralikku akadeemilist“ ooperiteatrit oma olemasoluga ka sõbralikult narrrib.

„Vastaskallas“ on teos tõsistel ajalooühtmustel põhinevate kuuldemängude publikule. N-ö ooperina vist ainult kolleegidele, keda huvitab, mida nende kaasmuusik siis seekord tegi.

Mida eesti kultuur nende teoste sünniga sai?

Lühiooper „Kosjas“ andis hulga kultuurihuvilistele natukeseks hea tuju ning pikemas perspektiivis ühe aja ja mentaliteedi jäädvustuse muusikas ja pildis. Opereti tunnustega ajalooline dokument praegusest igapäevaelust.

„Vastaskallas“ pakkus järjekordse, aga mitte midagi uut ja huvitavat lisava versiooni Reigi õpetaja loost. See on heliline dokument ajaloolise materjali põhjal. Hobuveski keskkond võis aga mõnele teisele heliloojale uue teose jaoks inspiratsiooni anda.